

la municipalització dels molins de la ciutat de girona (1581-1620)

per
NARCÍS CASTELLS i CALZADA

Ningú no pot negar la importància cabdal que els molins gironins han tingut en la història de la ciutat. En èpoques pre-industrials eren una de les principals fonts d'energia, juntament amb el treball humà i animal, fent possible la fabricació de farina panificable, l'enfortiment dels draps, el primer producte de la manufactura local, i la producció de paper o de pólvora. A més, en les primeres fases de la industrialització, varen jugar un paper de primer ordre (1).

Aquesta rellevància, que converteix el seu estudi en una peça clau de qualsevol investigació entorn de la manufactura i els gremis medievals i moderns a Girona, no es correspon amb la summament escassa atenció que els historiadors els han dispensat (2).

En aquest article es pretén presentar unes quantes dades que permetin fixar un moment de gran importància en el desenvolupament dels molins de la ciutat de Girona: el seu pas de propietat senyorial a propietat municipal.

Efectivament, en el període 1581-1620, els Jurats de la Ciutat gestionen i conclouen successivament l'adquisició als seus antics propietaris, tots pertanyents a famílies nobiliàries de primera fila, dels molins de la Manola de Pedret, a Mossèn Jeroni Civera i Querol (1581), dels molins de Mossèn Miquel de Cruïlles (1589) i dels del Rec Monar, que eren de Mossèn Francesc d'Assís Cruïlles i Sitjar (1620). Així, la situació anterior, caracteritzada per la concentració del monopoli de la moltura en mans de senyors feudals (3), que n'encomanaven l'explotació direc-

- (1) NADAL i FARRERAS, J. «La Gerundense (1843-1973): una fàbrica de paper», a ALBERCH, R. i altres, *Girona al segle XIX*, Girona (Gòthia), 1978, pp. 113-144, especialment pp. 117-122. CLARA, J. «La Aurora, fàbrica de paper continu (1845-1932)», a *ibid.* pp. 145-161, especialment pp. 147-148.
- (2) Comptem amb l'article d'ALBERCH, R. «L'explotació dels molins gironins durant la dominació napoleònica», aparegut a *Anales de l'Institut d'Estudis Gironins*. Vol. XXII, Girona, 1974-75, pp. 377-386, i l'estudi de MADURELL i MARIMON, J. M.^a *El paper a les terres catalanes. Contribució a la seva història*, Barna. (Fundació Salvador Vives i Casajuana), 1972, 2 Vols.
- (3) Encara que aquestes tres instal·lacions fossin propietat de senyors diferents, la concentració es fa evident si tenim en compte que els Molins de la Manola estaven enderrocats en el moment de la seva adquisició i que M.^o Miquel de Cruïlles era el pare de M.^o Francesc d'Assís Cruïlles i Sitjar, el qual havia accedit a la propietat dels molins del Mercadal per matrimoni amb una Sitjar, família propietària dels dits molins en la dècada de 1580.

ta a un moliner i diversos traginers a canvi del pagament d'un cens i altres drets, dóna lloc al monopoli municipal i al sistema d'arrendament en pública subhasta per un període limitat (normalment 3 ó 5 anys).

Pot ser, per al productor del blat o el consumidor que porten el seu gra a moldre, el canvi no sigui massa perceptible, però a nivell global, el fet que el govern municipal compti amb el control d'un nou instrument de política econòmica i social (no oblidem, per exemple, que les qüestions relacionades amb el proveïment i els preus dels principals comestibles, i en primer lloc el pa, esdevenien en aquesta època la primera i principal preocupació política dels regidors de les ciutats) i els canvis que això comporta en el repartiment del poder i en l'estructura de la hisenda local, no són gens negligibles.

I. EL «REDREÇ» DE 1567

En termes generals, sembla haver-hi un acord en concloure que Catalunya passa per una fase de prosperitat econòmica relativa durant el darrer terç del segle XVI. Així, Pierre VILAR ha pogut parlar de «La innegable ressurrecció catalana dels anys 1570-1590» (4). En el cas concret de Girona, encara que no disposem de les referències historiogràfiques indispensables per a incloure la ciutat en aquest quadre expansiu, comptem amb les indicacions puntuals suficients per a decidir-nos a pensar-ho així.

Sobretot ens referim al fet que, durant els anys 60 i 70 del segle XVI, pren cos fermament a la ciutat la idea de «redreç». Però no es tracta d'un redreç plantejat a partir d'una anàlisi negativa de la situació, d'un intent de tornar a restablir qualsevol passat brillant. És més aviat un intent de posar-se a to amb els temps, d'aprofitar una situació favorable per tal d'engrandir i embellir la ciutat.

Amb el mot d'ordre del redreç, s'introdueixen diverses variacions en el funcionament del Consell General i dels seus òrgans, es posen en peu noves institucions, es municipalitzen serveis, i hi ha una embranzida en la construcció d'edificis (el bastiment o l'ampliació de bon nombre de palaus data d'aquesta època, així com la reforma o l'engrandiment de molts edificis religiosos) i, conseqüentment, es pot detectar un augment de la pressió fiscal.

Els darrers dies de l'any 1567, el Consell General ja formulava la línia a seguir en una de les seves resolucions, en la qual es proposava fer redreç, com es feia a Barcelona i a Perpinyà,

on «(...) han feta elecció de persones per visitar els mateixos y entendre en lo que tenen necessitat lurs universitats de redrés per lo bon regiment y govern (...) ab facultad de, per a dit effecte, obtenir qualsevol gràcias y privilegis així de Sa Santedat, de sa Magestat com de altres persones, y fer també qualsevol deliberacions y ordinacions quels aparegue acerca ditas cosas» (5). Pocs dies després, el 23 de desembre de 1567, un síndic sortia envers Barcelona amb l'encàrrec de prendre informació del que estava fent al respecte el Consell de Cent de la ciutat comtal i amb especial missió de fer un informe sobre el funcionament i organització de la Taula de Canvi d'aquella ciutat, fundada el 1401, «(...) per lo que esta ciutat té molta necessitat de alguns redresos y principalment de una Taula de depòsits de la qual tenim privilegi sprés (...)» (6).

Les realitzacions no varen tardar. Després d'escassos mesos de preparació, la «Taula de Canvi i Comuns Dipòsits de la Ciutat de Girona» obria les seves portes als impositors a principis del mes d'abril de 1568. Durant tot aquest any i el de 1569, es fan les obres a la façana de la Casa de la Ciutat que li donen bona part de la seva fesomia actual, mentre ja rutllava a ple rendiment l'Estudi General, que havia començat a construir-se el 1561, introduint per primera vegada els estudis universitaris a Girona. A mitjan desembre de 1572, es comunicava al Consell General l'acabament de les obres d'enderroc de la muralla del Portal d'en Bonaventura fetes per tal d'eixamplar i embellir la Plaça de les Cols.

A un altre nivell, ja s'havia començat la tasca de municipalització d'alguns serveis importants. Citem, en aquest terreny, el traspàs de la carniceria d'ovella de Mossèn Rafel Ferrer juntament amb la servitud del corral que aquest tenia al Mercadal per tal de guardar-hi el bestiar, pel preu de 60 lliures (7). Aquest procés continuaria amb successives adquisicions, tant de les altres taules de carniceria, com de les peixeteries i, com hem dit, dels molins, fins que els Jurats arriben a controlar, pels volts de 1600, els punts neuràlgics de l'economia gironina.

(4) VILAR, P. *Catalunya dins l'Espanya moderna*, Barna. (Ed. 62) 1964, Vol. II, p. 267.

(5) Arxiu Municipal de Girona, Sèrie **Manual d'Acords**, 1567, f. 66-68, 17 de desembre.

(6) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1567, f. 71, 23 de desembre. Efectivament, segons consta en el **Llibre Vermell** de l'A.M.G., f. 109, amb data 23 de gener de 1443, la Reina Maria havia concedit privilegi d'erecció d'una Taula de Dipòsits a Girona.

(7) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1573, f. 22, 16 de febrer.

Què hi havia d'assot d'aquesta dèria municipalitzadora, d'aquest afany intervencionista? Evidentment, una situació econòmica general favorable, que possibilitava el naixement d'iniciatives i el seu posterior finançament, ja sigui per via d'endeutament o a través de l'augment de la pressió fiscal. També, molt probablement, una lluita aferrissada entre els que detemptaven el poder polític, una oligarquia de «Ciudadans Honrats», Juristes i Mercaders, animats pel caire favorable de la conjuntura, contra la noblesa que, exclosa per llei del govern municipal, encara conservava en les seves mans les regnes del poder econòmic (la propietat de la terra i els drets senyorials). Aquest enfrontament es saldà oficialment el 1601 amb una aliança i l'entrada al govern municipal de la mà militar, reforçant aquesta oligarquia ciutadana «burgesa».

En tot cas, no pretenem aquí analitzar aquest procés, que és prou complex i variat, sinó veure'n un dels molts episodis que el conformaren.

II. PROBLEMES AGRARIS I PRESSIÓ FEUDAL

Les freqüents crisis alimentàries a què es veien abocades les societats d'Antic Règim, basades en una agricultura cerealícola, feien pujar de to les tensions que en altre temps romanien apaivagades. Quan es produïa una collita insuficient, en un sistema en el que era físicament i administrativament difícil per a les ciutats recórrer a importacions de gra d'altres contrades, apareixien els fenòmens de la inflació dels preus de les subsistències, l'agabellament i l'especulació.

Precisament, amb motiu de dos d'aquests episodis, la mala anyada de 1566-67 i la de 1580-81, es planteja l'enfrontament entre els jurats gironins i els senyors dels molins de la Ciutat.

Durant les dècades de 1560 i 1570 el cicle crític es desfermava amb una regularitat impressionant, contribuint a acumular els problemes. Durant la primavera de 1567, en una situació de gran secada, el consistori gironí solament pot salvar la situació mercès a la importació de blats de l'Urgell i França (8), enmig de la confusió causada per l'agabellament i la puja de preus.

Els símptomes de la crisi agrària es manifesten de nou el 1570-71 i el 1573. En aquesta darrera ocasió, els senyors de molins decideixen posar en marxa un mecanisme de defensa del seu nivell de renda, que havia esdevingut clàssic en el marc de les relacions de producció feu-

dals: l'augment dels drets de moltura. Davant de la contracció dels ingressos senyorials motivada per la caiguda del volum de les collites solament restaven dos camins per aconseguir evitar la minva dels ingressos de les classes dominants: vendre els excedents a un preu superior, o intensificar d'explotació del pagès, creant noves càrregues o augmentant tot tipus de drets senyorials, com els de pasturatge, de pontatge, de moltura, etc.

Això és el que succeeix a Girona quan el Consell General declara, el 17 de juny de 1573, «Els Senyors dels molins pretenen molturar ab blat y no ab diners» (9) o, dos dies més tard, que «(...) els Senyors dels Molins volen apujar el preu de les moltures, que de temps immemorial ençà ses observat» (10). La Corporació protesta, Mossèn Bernat de Citjar, aleshores propietari dels molins del Mercadal, talla l'aigua del Rec Monar i els Jurats, enfurismats, interposen un plet davant el Virrei.

III. L'OFENSIVA DELS JURATS

Seguint el mateix ritme cíclic inexorable de les males anyades, l'oposició govern municipal-senyors dels molins va pujant de grau fins a fer-se imprescindible un canvi radical en el sistema d'explotació dels molins. Quan a principis de 1577 tornen a reproduir-se els esdeveniments de 1573, l'actitud de les autoritats és més dura i resolutiva, manant l'empresonament dels moliners que haguessin exigit més preu del taxat per la moltura de la migera de forment (11).

Mossèn Citjar, propietari dels Molins del Monar protesta, però els Jurats mantenen la seva postura i aquest decideix posar fora de servei els seus molins. En un document de 1581 es diu «(...) los molins del rech monar real molt ha estan dirruhits de tal manera que nos te speransa alguna que de molt temps pujan molre (...)». (12).

A l'estiu de 1581 torna a rebrollar la qüestió, ja que en una situació de carestia «(...) los Srs, dels molins se són coniuats y fan monopoli contra las ordinacions, statuts antichs y privilegis a dita ciutat consentits» (13). En aquesta ocasió, els Jurats es proposen decidida-

(8) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1567, f. 21'-22, 9 d'abril.

(9) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1573, f. 57, 17 de juny.

(10) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1573, f. 58, 19 de juny.

(11) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1577, f. 23, 23 de gener.

(12) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1581, f. 23-23', 21 de febrer.

(13) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1581, f. 40, 9 de juny.

ment donar sortida definitiva a aquesta situació insostenible.

En primer lloc, emprenen la via judicial. Una ordinació de 9 de juny de 1581 mana «(...) que el síndic de la ciutat faci denunciació, instància y part formada contra los srs. útills de dits molins, moliners y traginers de aquells (...) posantho a coneguda dels advocats del consell de dita ciutat per què determinin lo fahedor» (14).

En segon lloc, emprenen decididament el camí de la municipalització. En aquell moment, a mitjan 1581, existien a la ciutat de Girona tres rescloses amb els seus corresponents molins i una quarta en fase de construcció.

Aprofitant el curs d'aigua del Rec Monar, Mn. Bernat de Citjar posseïa els molins del Mercadal que, com hem vist, romanien fora d'ús per la negativa del seu propietari a moldre en les condicions imposades per ordinació. En la confluència del Ter i l'Onyar, davant del Burg de Sant Pere, aproximadament en els terrenys que actualment constitueixen la Ronda de Pedret, s'aixecava el complex de M.^o Miquel de Cruïlles, que constava de molí fariner, draper i paperer. Aquests molins, que sovint han estat confosos amb els de la Mano'la de Pedret, els situa amb precisió Julián de CHÍA «(...) fuera y cerca del Portal de la Verge Maria y en la calle llamada de Pedret, que lindaban por Oriente con el camino público de Pedret, a mediodía con el mismo camino parte, y parte con el baluarte del Portal de San Pedro mediante camino, a poniente y a cierzo con el río Ter» (16). Finalment, els molins de la Manola situats a Pedret davant l'Hospital de Sant Jaume, dels quals n'era propietari Mn. Jeroni Civera i Querol, es trobaven en una situació d'abandó total. A més, M.^o Rafael Escales havia començat les obres de construcció d'una resclosa aigües del Ter amunt.

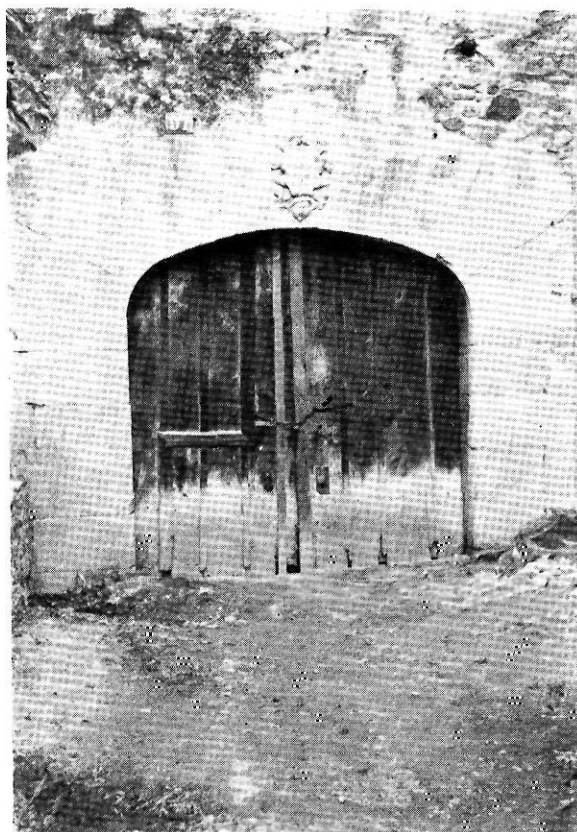
L'estratègia dels Jurats es basa en la tenacitat, la paciència i la fermesa de criteri. Un a un, aniran incorporant al patrimoni de la ciutat cadascun d'aquests molins, després d'haver parat les obres que feia M.^o Escales amb un argument que a Girona ha estat en tot temps irrefutable, el perill d'inundació: «Determinen que lo Magnífic Mn. Miquel Çaconomina, Jurat, ab alguns del Consell de dita ciutat, se conferesca en la obra fa Mn. Rafel Scales en lo riu de Ter y fassa demolir y enderrocar aquella per lo que dóna y podria donar molt gran dan a la dita ciutat» (17).

(14) Ibidem.

(15) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1581, f. 40', 10 de juny.

(16) CHIA, Julián de, **Notas** llibre manuscrit conservat a l'A.M.G., entrada «Molinos».

(17) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1581, f. 62, 1 de setembre.

Façana de l'edifici dels Molins de la Manola, amb l'escut de la ciutat de Girona i la data 1583.

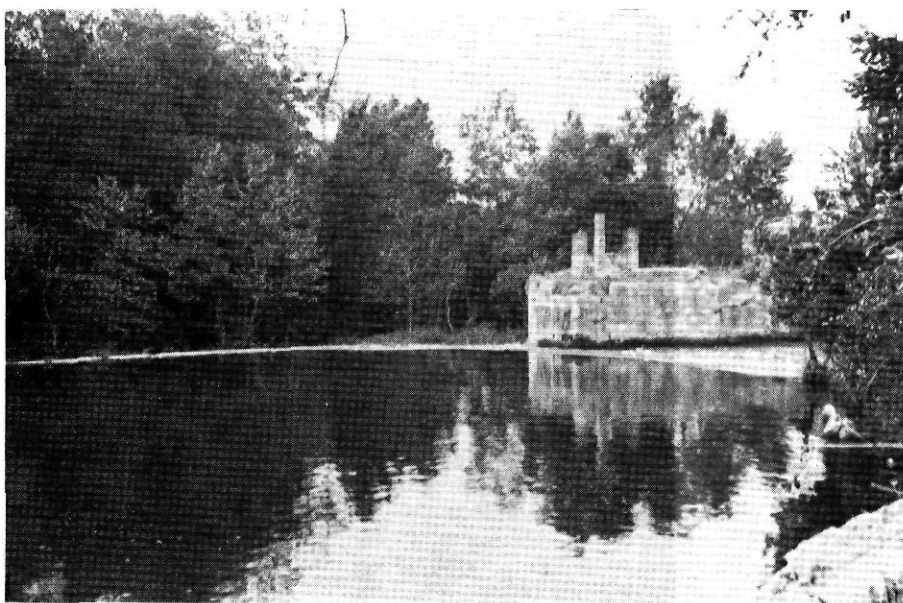
IV. EL MOLINS DE LA MANOLA O «MOLINS NOUS»

Els molins de Pedret, o de la Manola, també anomenats «Molins Nous» des de la seva municipalització i reconstrucció, foren els que primer s'incorporaren al patrimoni del comú. Mn. Jeroni Civera i Querol, que els havia heretat de Mn. Pere Querol, feia temps que els tenia fora de servei i havien anat degradant-se fins a esdevenir un veritable enderroc. La proposta de compra dels Jurats, que oferien 100 lliures pels terrenys i el dret perpetu a utilitzar l'aigua del riu des de la capella de St. Jaume fins al Pont Major, va ésser acceptada immediatament pel seu propietari (18).

Així, la despesa motivada per l'adquisició dels Molins havia estat mínima, però la seva posta en funcionament costaria molt de temps i diners. Va caldre restablir la imposició sobre el peix entrat a la ciutat, que feia uns deu anys

(18) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1581, f. 65-67, 16 de novembre. Còpia de l'acta de venda.

Restes actuals de la Resclosa dels Molins de la Manola, al carrer de Pedret.

que no s'exigia (19), i posar una càrrega extraordinària d'1 diner per cada lliura de carn venuda (20). Amb la garantia d'aquestes noves entrades es va fer recurs a l'endeutament i, tan sols entre gener de 1583 i juliol de 1586, hom va poder subscriure censals per un valor global d'unes 8.500 lliures i, així, fer front a les quantioses despeses de l'obra.

Paral·lelament, es va aconseguir el recolzament del Bisbe i del Capítol de la Seu, que es comprometeren a contribuir en els nous impostos i a fer costat als Jurats en les seves gestions. El document reproduït a l'Apèndix, a més de descriure magníficament el procés que comentem, és el producte d'aquesta entesa Jurats-Capítol.

Amb tot això, les obres anaven endavant amb gran rapidesa. Havien començat a principis de 1582 i el dia 23 de juliol de 1583, «(...) entre sinch y sis hores après mixdia, los Mgs. Jurats ab masses altes acompanyats de moltes persones del consell de dita Ciutat anaren en **los molins de dita Ciutat** situats fora los murs, en lo lloch dit de la Manola prop lo hospital de St. Llàtzer per veure si eren acabats a perfectió y així trobaren que de les quatre moles estaven acabades les dues, y així a cap de poch foren

allí, comensaren a molrre y així de fet molgueren dos mitgeres de forment que dits Mgs. Jurats havian manades fer aportar allí per molrre en llur presència, les quals après manaren pastar en pa cuyt y lo diumenge après següent les beneïren y feren repartir ab totes les sglésies y monastirs, y féu molt bona farina» (21).

Aquesta data és la de la inauguració oficial dels Molins de Pedret, que avui podem veure encara en les pedres amb l'escut de la ciutat que es troben a l'edifici de la resclosa i en el dels molins (n.º 63 i 97 de l'actual Carrer de Pedret). L'acabament definitiu de les obres, però, no es va realitzar fins l'any 1596, car els aiguats endèmics que patia la ciutat dificultaven l'acabament de la resclosa. A mitjan 1586 el molí fariner estava acabat i a punt d'ésser arrendat al millor postor, mentre que el draper, polvorer i retorcedor començaren a edificar-se durant el 1588, essent publicada la crida per arrendar-los a finals de 1595 (22). Finalment, a finals de gener de 1596, es considerava conclosa definitivament aquesta fàbrica i s'encomanava a Antic Baraschó, sabater de Pedret, la feina de conservació dels molins, amb un salari de 5 lliures anuals (23).

(19) Arxiu Històric Provincial de Girona, Notaria 3 de Girona, Registre núm. 378, 12 de gener de 1582. Reproduït a l'Apèndix.

(20) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1583, f. 22-22', 4 de març.

(21) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1583, f. 33, 23 de juliol.

(22) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1595, f. 109, 10 de novembre.

(23) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1596, f. 18-19, 26 de gener.

V. ELS MOLINS DE SANT PERE I DEL MERCADAL

Tornem al 1581. Una vegada comprats els molins de la Manola i obert el procés que hem descrit, el «competidor» més destacat dels futurs molins municipals era Mn. Miquel de Cruïlles, propietari dels que estaven situats enfront del Burg de St. Pere, més avall de la desembocadura del riu Galligants. En aquells moments, per estar fora de servei els altres, aquests molins satisfien tota la demanda de la ciutat i, de moment, el Sr. de Cruïlles no s'havia enfrontat obertament als Jurats.

Va caldre, doncs, cercar un motiu per encendre les hostilitats, i aquest, per segona vegada, va ésser l'omnipresent perill d'inundació. El 13 de juny de 1581, amb l'argument que la resclosa de l'esmentat molí excedia els límits de consuetud i atenent les nombroses protestes que gran nombre de veïns havien adreçat al Consell, es mana fer una visura per un equip d'experts (24). Com era previsible, el dictamen tècnic d'aquesta conclou que la resclosa és massa ampla, de manera que pot provocar un alçament del nivell de les aigües de l'Onyar i, de retop, embutir les del Galligants amb el perill de causar qualsevol desgràcia (25). Es resol enderrocar la part superior i els laterals de la sobredita resclosa, tornant-la als límits anteriors.

Ràpidament, l'indignat propietari posa un plet als Jurats davant la Reial Audiència. Aquest plet, que s'anirà eternitzant, arribarà a consumir gran quantitat de diners d'amdues parts en litigi, però els Jurats poden resistir, ja que disposen dels recursos extraordinaris posats a la seva disposició per la construcció dels molins de Pedret. El Sr. de Cruïlles, però, no demostra la mateixa capacitat de resistència que els edils. El mes de febrer de 1582 encara rebutja una oferta de compra que el Bisbe, com a àrbitre del conflicte, li transmet, (26) però, l'any 1589, cansat de la llarga contesa judicial, capitula i decideix acceptar l'oferiment dels Jurats.

L'acte de venda, signat el 6 de juliol de 1589, implica la transferència a perpetuïtat dels quatre molins (fariner, draper, retorcedor i polvorer) pel preu de 3.100 lliures, les quals no foren abonades al comptat sinó, que, amb aquesta quantitat, es va crear un censal del mateix preu i de pensió anual de 155 lliures (és a dir el 5%)

(27). L'antic propietari dels molins va percebre regularment la seva renda fins al mes de novembre de 1601, moment en què el censal fou lluït i pagades les 3.100 lliures del capital al censalista (28).

D'aquesta manera, l'adquisició dels molins de Mn. Miquel de Cruïlles va significar un negoci rodó per als Jurats. Pensem que, mentre els molins de la Manola havien costat prop de 9.000 lliures, entre la seva compra i les despeses de reconstrucció, ara es conclouïa la transacció d'un complex de semblant importància per la tercera part d'aquella suma, sense que calgués fer-hi cap reparació.

Finalment, una vegada assegurat el compliment de les necessitats mínimes de moltura de la ciutat, els dirigents municipals gironins varen esperar l'ocasió propícia per tancar el cicle i fer-se amb el títol de propietat dels molins del Mercadal, que havien estat de Mn. Bernat de Sitjar i, per herència, havien passat a Mn. Francesc d'Assís Cruïlles i Sitjar i que, com hem vist, romanien fora d'ús des de 1577. Aquesta ocasió va presentar-se en la tardor de 1620 (29), i va significar el pas definitiu de la totalitat dels molins de la ciutat de Girona a propietat municipal.

APÈNDIX 1:

Concòrdia entre el Consell General de la ciutat de Girona i el Capítol de la Seu.

MDLXXXII. En nom de nostre senyor Déu sia amén.

Com la universitat de la Ciutat de Gerona estos anys proppassats se fos vista ab molts apretos y estretura de molrre en dita ciutat a causa que los molins del rec monar, per falta de la resclosa real, y així de aygua, no podien molre, y lo molí de pedret no era bastant a dar compliment de molrre als particulars de dita univèrsitat, en temps que lo riu de Ter, dextat son alveo antich, passava per dit molí y après y faltant-li dit riu per los reparos que per tornar-lo a son primer lloc y divertir lo de dita ciutat y ortas de aquella li foren fets, no molia apenes ho gens, per so los poblats en dita ciutat, tant eclesiàstichs com seculars, havian de anar a molrre en

(24) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1581, f. 43', 13 de juny.
 (25) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1581, f. 44-45, 13 de juny.
 (26) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1582, f. s/n 8 de febrer.

(27) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1589, f. 65-78', 6 de juliol.
 (28) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1601, 26 de novembre.
 (29) A.M.G., Sèrie **Manual d'Acords**, 1620, f. 102, 24 de setembre.

molins llunyadans de dita ciutat, cosa pesada y costosa pera ells maiorment tenint en dita ciutat tanta abundància de aygües com tenen, e com tornada la dita resclosa y aygua de molins tots los senyors de aquella, feta entre ells certa casi conjuració, aguessen alsat lo dret de molrre a un sou per quintar, preu intollerable y excessiu en dita ciutat e inusitat, com de temps immemorial en jamay se hajen pagats més de quatre diners per quintar per lo dret de molrre, he com de cadaldia se speràs la dita universitat veure's en semblans y majors apretos de molrre y los senyors dels molins encara haguessen assenyelat de volery poder molturar y rebre per lo dret de molrre la setzena mesura y sobre assò haguesen moguda lite contra dita universitat en la real audiència, ahont vuy penja indecisa arrelatió del mag. micer Pere Balla doctor del real consell civil, y per so lo lltmo. y Rdm. Senyor don fra Benet de Tocco, per la gràtia de Déu bisbe de Gerona, e lo insigne capítol de la seu, de manament de sa senyoria en la forma acostumada congregat, e los Magchs. Jurats y consell general la universitat de la ciutat de Gerona fahent celebrant y representant, zelosos del bé comú y desijosos de provehir en quant en ells és en que nos tornen a veure dits poblats en los apretos y estreteura de molrre per falta de la resclosa real demunt dits, y també que no se'ls exigisca per lo molre maior dret del que fins assí sels és acostumat de exhegir y sobre assò no se'ls fassen extornos alguns, hagut entre ells per medi de llurs comissaris madurs colloquis y tractes haguesen providament deliberat que los dits Magnífichs Jurats comprassen en nom de dita universitat, com de fet han comprat, los molins dirruhits que lo Mag. M.º Hierònim Civera y de Carol té y posseheix en la manola dellà lo carrer de Pedret de dita ciutat, ab facultat y poder que tenia de mudar e fer de nou y tornar aquells en qualsevols parts dins los límits de dita manola, per ésser tant prop com són de la dita ciutat y tenir lo lloc pera fer la resclosa y rafal dels dits molins ab tanta seguretat de la aygua y comoditat de roques y altre pertret com té dit lloc ab intensió que aquells se tornassen en lo mateix o altre lloc més convenient y la dita lite moguda sobre lo dret de molrre y altres despeses dependens y emergens se pagassen y defensassen a comuns despeses del clero universal de dita ciutat, qui també en assò molt iustament ha aderit, y dels seculars de dita ciutat afi que no se'ls exhegís maior dret de molrre del que fins assí se és acostumat, ço és, com alt és dit, quatre diners, y com lo dit clero y universitat en comú no tinguessen diners comptans ni modo ni manera de aquells haver per pagar los gastos y despeses que sobre axò se'ls offerexen, ab modo menys danyós als poblats de dita ciutat eclesiàstichs y seculars sinó és per la via de tornar en la manera ius sindita la imposició del peix, la qual poc ha

fou llevada en dita ciutat. Per tant y altrament lo dit lltmo. y Rmo. Sor. bisbe e capítol, voluntàriament e sens tenir hi obligatió alguna, ab exprés consentiment y voluntat del restant clero de la dita ciutat, les immunitats eclesiàsticas sempre salves e illeses, e ab protestasió que en sdevenidor no se'ls puga traure en conseqüentia ni se'ls puga a dit Sos bisbe y capítol y clero per dit efecte directament ni indirecta engendrar perjudici algú, e los dits magchs. Jurats e consell general, en virtut de privilegis reals a la dita ciutat consentits, y tots ensemps en lo millor modo que poden y altrament lo és lícit y permès, he salvat sempre lo decret y beneplàcit de la Sta. sede apostòlica, lo qual abans de exigir se dit dret del clero per confirmació de la present capitulació se haia de obtenir e no altrament, excús perjudici de la lite ques porta en la real audiència a relació del mag. Miquel Ferrer, doctor del real consell civil, sobre lo modo de imposar de nou drets en dita ciutat dependens y emergens de aquella entre dit reverend capítol, de una part, y Magch. Jurats de part altre, ans bé les pretensions y drets a dites parts sempre salvos als quals per lo present acte no entenen a perjudicar, imposant de nou sobre tot peix, tant fresch com salat, qui's vendrà o comprarà, o per vendre se aportarà en dita ciutat de Gerona, tèrmens e límits de aquella per provisió dels poblats en ella, tant eclesiàstichs com seculars, lo mateix y semblant dret que abans se pagava, he altrament imp. sèrie y thenor de la taba y capítols següents, **insertatur prout infra**, lo qual dret sia durador per temps de dotze anys y finits aquells ipso facto, sens altra provisió alguna, cesse y hage de cessar y en manera alguna exegir no.s puga lo dit dret, no sols dels eclesiàstics, però ni dels seculars, en virtut de la present capitulació e impòsit, del procehit del qual dret se hajen de lluïr los censals manllevedors per la fàbrica de dits molins, resclosa y altres aparells y reparacions de aquells, i pagar les despeses de la lite de les moltures, comptadors dits dotze anys del dia que la imposició se comensarà exhigir y llevar en dita ciutat, així com si abans de dit temps seran quitats los dits censals, cesse y finesca la dita imposició, lo qual dret durant dit temps imposan y pagar y participar permeten, tot frau e dol cessants, no obsta, vist qualsevol decrets constitusions y altres drets en contrari, fahents y disposans volem y consentim que sobre lo dit dret de peix la universitat y consell general de dita ciutat per ells, o per llurs síndichs, manllevan les quantitats de diners ha ells ben vistes a for de censal, y del procehidor dels dits preus de censals paguen los gastos dels molins, resclosa y altres aparells, he tot so y quant són tinguts los dits magchs. Jurats al dit M.º Civera y de Carol per tenor de la compra dels dits molins, y encara los gastos y despeses del plet demunt dit del dret de molrre, y

los interessos dels censals manllevaradors, y tot lo que sobre assò occorrerà y fer-se haurà se haze de fer ab intervenció he consentiment del sor. bisbe e capítol, o de les persones per ells deputadores, y no altrament, les quals persones hajen de ésser quatre, ço és, dos capitulars lo hu elegidor per lo sor. bisbe y l'altre per lo reverent capítol, y dos altres seculars, elegidós per lo consell general, e més, que tots los dinés ques manllevaran y après se despendran pera obs de dits molins y per les altres coses alt expressades se hagen de posar y despendre per mijà de la taula de dita ciutat, e après de acabats dits molins y aquells fets molens, se hajen arrendar al més donant al encant públic ab intervenció de les quatre persones per assò deputades o deputadores, y lo que d'ells procehirà sia depositat també en la dita taula a compte comú de les persones per lo dit ser. bisbe y capítol e la universitat de dita ciutat deputadores, y convertit en luyció de dits censals y en reparo y conservació de dits molins, fins que tots los dits censals sían ab efecte quitats, de la entrada dels quals molins y despeses de la fàbrica y altres gastos de aquells, e encara de la luysió y paga de interessos de censals, e generalment de tota la administració ho càrrec de les dites quatre persones deputadores com està dit, aporten y donen scrits quiscun any, finit lo temps de un any, bo y leal compte al dit Illmo. y Rmo. snor. bisbe y capítol per lo interès del clero, e als magchs. Jurats per lo interès dels llechs, dins un mes après que lo llur any serà finit. Aprés emperò de quitar tots los dits censals manllevarados, la intervenció de dites quatre persones així eclesiàstiques com seculars cesse, y lo procehidor de dits molins entre a compte apart dels comissaris eclesiàstichs y seculars de la lluyció de dita ciutat, e haia de servir per quitació del nou impòsit del vi, i fins dit nou impòsit sia llevat, e après de llevat dit nou impòsit, la mitat de tot lo procehidor dels dits molins sia en per tot temps aplicat en lluyció dels censals que fa o farà la dita ciutat, y per consegüent dits y scrits als comissaris de dita lluyció, y l'altra mitat haia de de servir per reparos y obres fahedores per dits Jurats en lo riu Ter, la qual haze per semblant ésser sempre depositada en la taula de la ciutat y de allí no puga ser tret sinó per lo effecte dalt dit, y no.s puga aplicar en altres usos, y en tal cas sían obligats los Jurats que per temps seran de donar particular compte y rahó al dit sor. bisbe y capítol, sempre que de paraula o en scrits ne seran requers, com y en què se converteix lo procehit dels dits molins afi que

sens frau ni engany algú se effectue y cumpla lo convengut y pactat ab la present capitulació, en cas emperò que lo dit clero no pagàs dit dret, o la licència de la seda apostòlica pera poder y haver de contribuir los eclesiàstichs per lo dit temps de dotze anys no se pogués obtenir, en dit cas la present capitulació y concòrdia y totes y sengles coses en aquella contengudes sían nulles y de ninguna efficàsia y valor y hagudes per no fetes. E per quant los dits molins se pagaran y faran a comunes despeses en lo modo desús dit, los dits magchs. Jurats e consell general, en smena del que lo dit clero contribuirà en aquells, prometen his lleven la potestat de en sdevenidor exhigir per lo dret de molre en dits molins, si.s vulla la dita ciutat obtenga o perda la lite aporta ab los snors. dels altres molins, més de quatre dinés per quintar per molre, y dos dinés per lo port, tant dels eclesiàstichs com dels seculars, y axibé prometen y se obligan de molre y fer molre y portar y tornar en les cases dels eclesiàstichs lo forment y farina de aquells, ab tillet de ver pes, ab tota diligència apar e igual dels llechs y encara millor si millor poran.

En la taba se posarà un capítol disposant que de peix fresch ni salat, ni sec que nos vendrà en Girona o límits de aquella, sinó que.s portarà comprat o per donar a algun eclesiàstic o llec, que del tal peix nos haze a pagar imposició sinó a cas que.s venés.

Item, perquè lo procehidor de dits molins redunde en bé y profit de dita ciutat, y sen haze tot lo còmodo que sen puga haver sens frau ni dol algu, volen e pacten que se hagen de arrendar dits molins al encant públic y lliurar al més donant, ab intervenció dels sobredits quatre comissaris, durant los dotze anys, e après passats dits dotze anys se haja arrendar al més donant en lo encant públic, cuidant-hi los comissaris de la lluyció, com és de costum ab les altres impositacions, si ja per alguna causa justa e rahonable no aparegués a dits Jurats e adjunts se hagués de seguir altre orde en lo arrendar de dits molins, lo que puguen fer, donada notícia a dits comissaris de la luyció.

Et ideo nos dicte partes laudantes, prom. et jur. Die XXII januarii MDLXXXII...

(Segueixen les Aprovacions del Capítol i del Consell General).

(Arxiu Històric Provincial de Girona, Notaria núm. 3 de Girona, registre 378, 12-1-1582).